

HEGÐUNARREGLUR GILLETTE

Utan ritraðar

(kóði á meðal kóða)

„Orðin segja þér hver manneskja vill vera. Hegðunin segir þér hver hún hefur verið nógu lengi til að verða.“

I. Hegðunarkóðinn

Af öllum þeim kóðum sem stjórna lífi manna er hegðunarkóðinn ef til vill sá sem minnstur gaumur er gefinn og sá sem mest er til staðar. Hann er ekki skráður í lög. Hann birtist ekki í reglugerðum. Hann er ekki kenndur opinskátt í skólum. Og samt fylgir hann hverjum einstaklingi frá upphafi til enda tilveru hans – mótari val, viðbrögð, samúð, fjarlægðir, þagnir og jafnvel mistök.

Þegar við tölum um þjóðir heimsins lýsum við menningu, hefðum, venjum og trú. Þegar við tölum um einstaklinginn er skýringin yfirleitt lögð í hendur tveggja stórra stoða: erfða og uppeldis. Öðrum megin það sem erft er, hinum megin það sem lært er. Þetta er skipuleg skýring, traustvekjandi og að hluta til rétt. En raunverulegt líf sýnir eitthvað flóknara. Fólk sem alið er upp í sömu fjölskyldu þróar með sér gerólíka hegðun. Einstaklingar úr fjarlægum menningarheimum bregðast við atburðum á furðu líkan hátt. Bræður sem sömu foreldrar ólu upp fara hvor í sína áttina, á meðan ókunnugt fólk fætt í ólíkum heimsálfum virðist deila sömu innri rökvísi.

Eitthvað sleppur því undan auðveldustu flokkununum. Það er það sem ég kalla hegðunarkóðann. Hann sést ekki við fyrstu sýn. Hann er ekki glæsilegur eins og hönnunarjakkaföt, ekki áberandi eins og auður sem er hafður til sýnis, ekki auðþekkjanlegur eins og hreimur eða tungumál. Hann skilur ekki eftir neitt sýnilegt merki á andliti manneskju.

Hegðunarkóðinn býr annars staðar. Í því hvernig einhver tekst á við erfiðleika. Í því hve fljótt hann sýnir traust. Í því hvernig hann fer með vald þegar hann hefur það í höndum sér. Í valinu um að halda loforð eða svíkja það. Í hæfileikanum til að bíða – eða vangetunni til þess.

Tvær manneskjur geta sagt sömu orðin og gert sömu hreyfinguna. Samt getur kóðinn sem knýr þær verið gjörólíkur. Sýnileg hegðun er aðeins yfirborð fyrirbærisins. Það sem við sjáum á hverjum degi er ekki kóðinn heldur áhrif hans. Eins og vindurinn, sem sést aldrei beint en birtist í hreyfingu trjáanna, lætur kóðinn geta sér til um sig í gjörðum, endurtekningum og því vali sem manneskja tekur með tímanum.

Athyglisverðasti eiginleiki hans er stöðugleikinn. Skoðanir breytast.

Hugmyndafræði breytist. Starfsgreinar breytast. Jafnvel dýpstu sannfæringar geta hnikast til á lífsleiðinni. Hegðunarkóðinn hefur hins vegar tilhneigingu til að halda þekkjanlegri uppbyggingu. Hann getur aðlagast, fágast, þroskast eða úrkynjast, en hann hverfur sjaldan. Þess vegna eru sumir áreiðanlegir jafnvel þegar þeir missa allt, á meðan aðrir verða óútreiknanlegir um leið og þeir eignast eitthvað. Þess vegna kemur skapgerðin fram fyrst og fremst undir álagi, þegar félagslegu grímurnar losna og innri uppbyggingin tekur stjórnina.

Að fylgjast með hegðunarkóðanum er því að fylgjast með manneskjunni í samfellu gjörða hennar, ekki í undantekningu orða hennar. Orð má undirbúa. Hegðun, til lengri tíma litið, mun síður. Þess vegna er kóðinn eitt dýrmætasta kortið til að skilja einstaklinga, stofnanir, samfélög og jafnvel þjóðir. Hann lýsir ekki því sem manneskja segist vera, heldur því sem hún hefur tilhneigingu til að verða þegar lífið reynir á hana. Og milli hugsunar og gjörðar er oft öll sú fjarlægð sem skilur ásetning frá sannleika.

Stígðu nokkur skref aftur á bak og þú snýrð aftur í fyrsta húsið – til upprunans. Til manneskja sem áttu engar kenningar, vissu ekkert um sálfræði, félagsfræði eða erfðafræði. Þær áttu aðeins þörfina til að lifa af. Í þeim frumstæða heimi voru viðbrögðin ekki enn menningarlegt val eða persónulegur hagur. Þau voru svar við lífinu sjálfu. Hegðunarkóðinn byrjar líklega þar: í athugininni, í aðlöguninni, í

hæfileikanum til að lesa hættu, traust, fjarlægð og það að tilheyra. Löngu áður en menn lærðu að útskýra sjálfa sig höfðu þeir þegar lært að bregðast við. Löngu fyrir trúarbrögð, þjóðir, starfsgreinar og hugmyndafræði voru þegar til einstaklingar sem mættu heiminum á ólíkan hátt. Sumir horfðu áður en þeir létu til skarar skríða; sumir létu til skarar skríða áður en þeir horfðu. Sumir mynduðu bandalög; sumir kusu einveru. Sumir deildu eldinum; sumir vörðu hann.

Ef til vill er hegðunarkóðinn einmitt þetta: djúp minning sem fer í gegnum tímann án þess nokkurn tíma að skrifa sitt eigið nafn. Fötin breytast, tungumálin breytast, tæknin breytist – en eitthvað snýr sífellt aftur í vali mannanna eins og forn, ósýnileg undirskrift.

Þess vegna hef ég alltaf horft minna á yfirlýsingar og meira á endurtekningar. Minna á ásetning og meira á afleiðingar. Fólk segir þér hvað það vildi vera; hegðun þess segir þér hvað það hefur verið nógu lengi til að verða.

Þetta er hvorki mannfræðileg ritgerð, læknisfræðilegt rit né samfélagsgreining. Þetta er sjónarhorn manns sem hefur mætt fólki, löndum, starfsgreinum og árstíðum lífsins og horft meira á það sem fólk gerir en á það sem það lýsir yfir.

Og þegar sá sem ber annan kóða en þinn birtist fyrir framan þig, er það því ekki það sem hann segir sem grípur þig. Það er hvernig hann segir það. Þessi nær ómerkjanlega fjarlægð milli látbragðs og orðs. Þessi eðlilega framkoma sem enginn getur líkt eftir lengi. Þessi þögn sem kemur á undan svarinu. Þetta val sem endurtekur sig með tímanum þar til það verður auðþekkjanlegt. Og ef til vill, eftir að hafa sagt þér sögu, biður hann aðeins um einn dollara fyrir að á hann sé hlustað – því hann veit að gildi sögu er ekki verðið sem hún fær, heldur hegðunin sem henni tekst að skilja eftir sig.

II. Eftirmáli

Kóðinn skrifar aldrei nafn sitt. Samt undirritar hann hvert val sem þú tekur.

III. Síða höfundar

Þetta verk var ekki pantað.

Það var ekki selt.

Það var ekki gert í viðskiptaskyni.

Það var skrifað til að bera vitni um gildi sjálfsþekkingar, mannlegrar skapgerðar og hinnar hljóðlátu byggingar hugans sem engin sjúkdómsgreining getur nefnt til fulls.

Eina gjaldið sem farið er fram á er táknrænn dollari – ekki sem greiðsla fyrir verkið, heldur sem vitnisburður um sameiginlega skuldbindingu við menningu athygli, heiðarleika og umhyggju.

Ferdinando